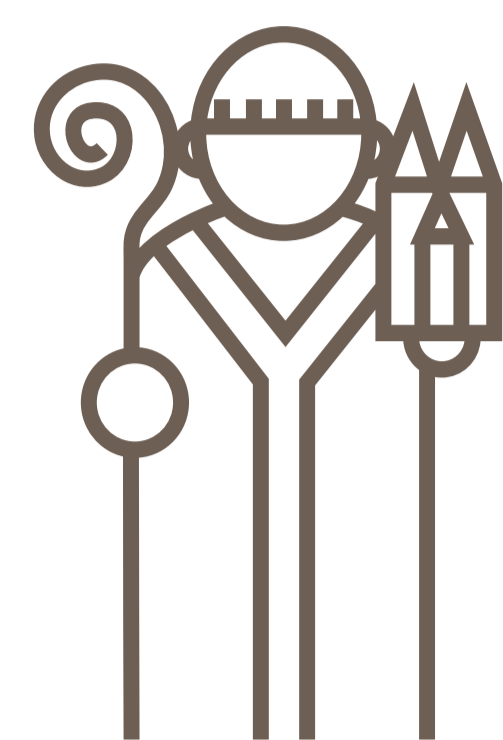
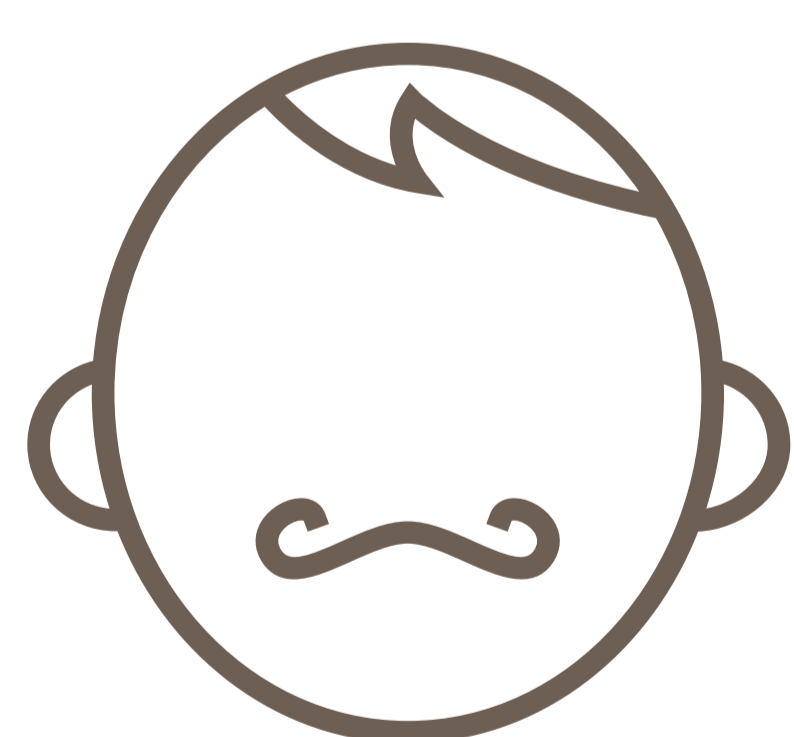

De slag bij Brustem

28 oktober 1467

Afbeelding: troepen uitgerust met coulevrine handkanonnen paraderen voor de Brustemse motte, getekend door A. Goorts.
Auteursrechten en copyright van de tekst en afbeeldingen: R. Goorts

Stadsarchief

*Sint
Truiden*

Korte vermelding over de bronnen

Een groot volk vergeet zijn verleden niet, dat kan niet altijd van ons gezegd worden. Doorheen deze tentoonstelling gaan wij samen op zoek naar een groots evenement uit ons 'Limburgs' verleden, naar de vergeten veldslag van Brustem.

Hoe is het mogelijk dat één der grootste veldslagen uit de regering van de Bourgondische hertogen totaal in de vergeethoek raakte? Een mogelijke verklaring hiervan is dat het aantal bronnen over deze veldslag beperkt is.

De meest bekende ooggetuigen waren **Olivier De La Marche** (1425-1502) en **Philippe De Commynes** (1447-1511). Als Bourgondische hovelingen zijn hun kronieken jammer genoeg vaak politiek gekleurd en vol overdrijving om zo hun hertog te behagen.

De voornaamste getuigenis leverde **Jean de Haynin**, een lagere edele uit Henegouwen die deelnam aan de veldslag te Brustem. Als lagere officier vocht hij ook mee in de veldslagen te Rupelmonde in 1452, Gavere in 1453 en Monthléry in 1465.

Maar nu lang genoeg verteld over de bronnen. Wij wagen nu de sprong in de tijd naar het Bourgondische tijdperk, een tijd die ook onze streken niet onberoerd liet.

Auteur en copyright van de tekst en afbeeldingen (tenzij expliciet anders vermeld): R. Goorts

Afbeelding: Philippe De Commynes en Olivier De La Marche

De hoofdrolspelers

Afbeelding: Karel de Stoute voor Sint-Truiden getekend door Albrecht Goorts.

Karel de Stoute (1433-1477)

Terecht luidde het devies van de hertogelijke krijgsheer **Karel de Stoute**: "*Je lay empris*" (ik heb het ondernomen). Deze hertog van Bourgondië was verwant aan het Franse koningshuis Valois en de rijkste man van West-Europa. Pas in latere eeuwen kreeg Karel zijn bijnaam 'de Stoute' of de stoutmoedige, wat overmoedige of roekeloze betekende.

Net als zijn vader **Filips de Goede** (1396-1467) streefde de ambitieuze Karel naar de vereniging van zijn verdeelde bezit waarnaar men verwees als de '*pays par deca*' en de '*pays par dela*'. Dit gebied strekte zich grosso modo uit over het huidige België, Luxemburg, Nederland en Bourgondië.

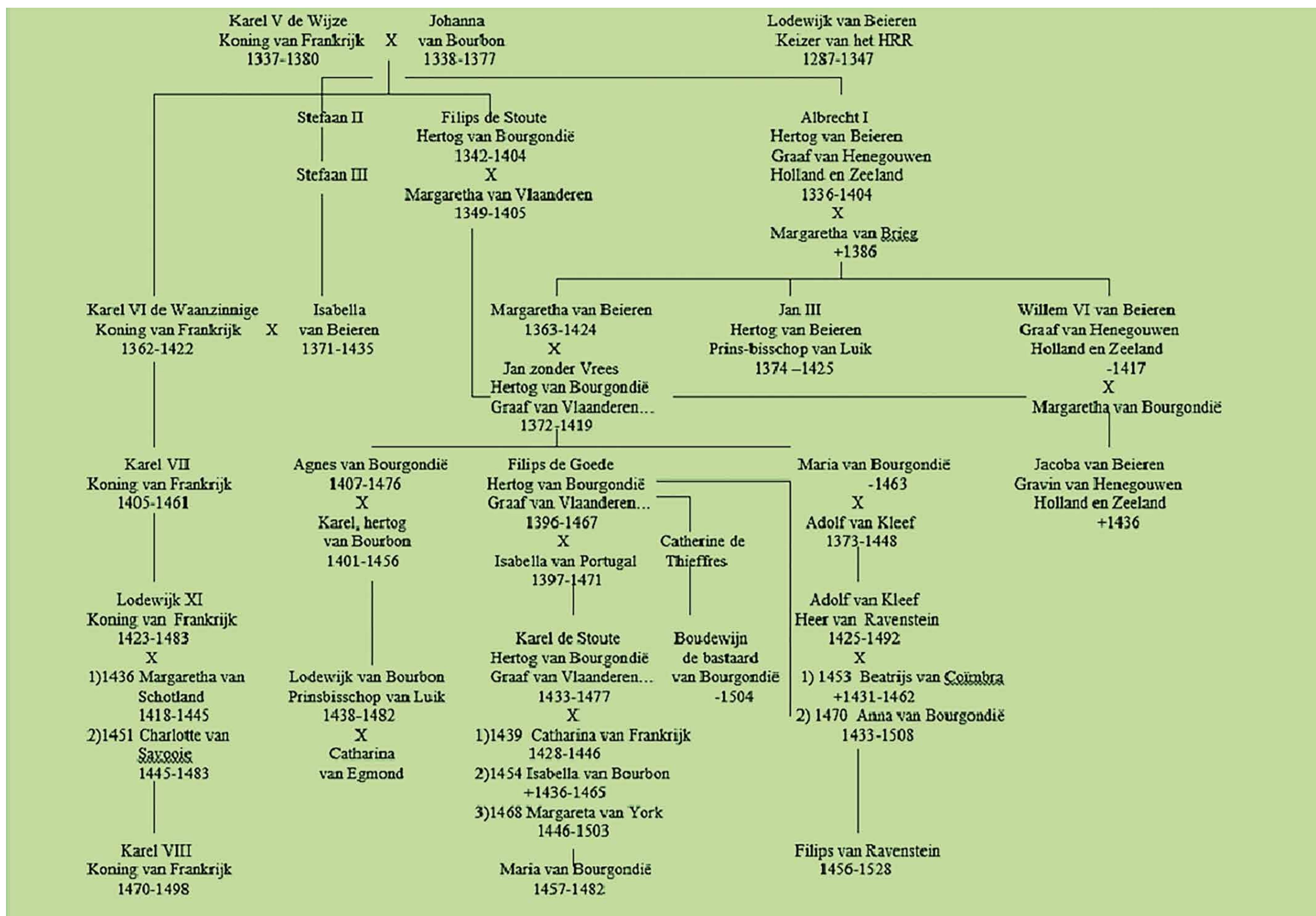
In tegenstelling tot de sluwe Filips, die voornamelijk steunde op familiebanden, huwelijken, diplomatie en omkoping, wenste Karel militaire roem te behalen in navolging van zijn grote voorbeelden **Alexander de Grote** en **Julius Caesar**. Hij droomde van een koningskroon voor dit nieuwe grote Lotharingse middenrijk.

Om zijn grootse doel te bereiken moest Karel het Duitse gebied Elzas-Lotharingen veroveren, wat hem naast een afgunstige Franse koninklijke neef, ook nog de woede van de Duitse keizer op de hals haalde.

Om al deze dure oorlogen te betalen steunde deze '**Grote hertog van het Westen**' op de vertegenwoordigers van zijn verschillende gebieden.

De slag bij Brustem | 28 oktober 1467

Voordat zijn carrière vroegtijdig eindigde in de veldslag te Nancy in 1477 organiseerde Karel veldtochten in onder andere Zwitserland en Frankrijk.

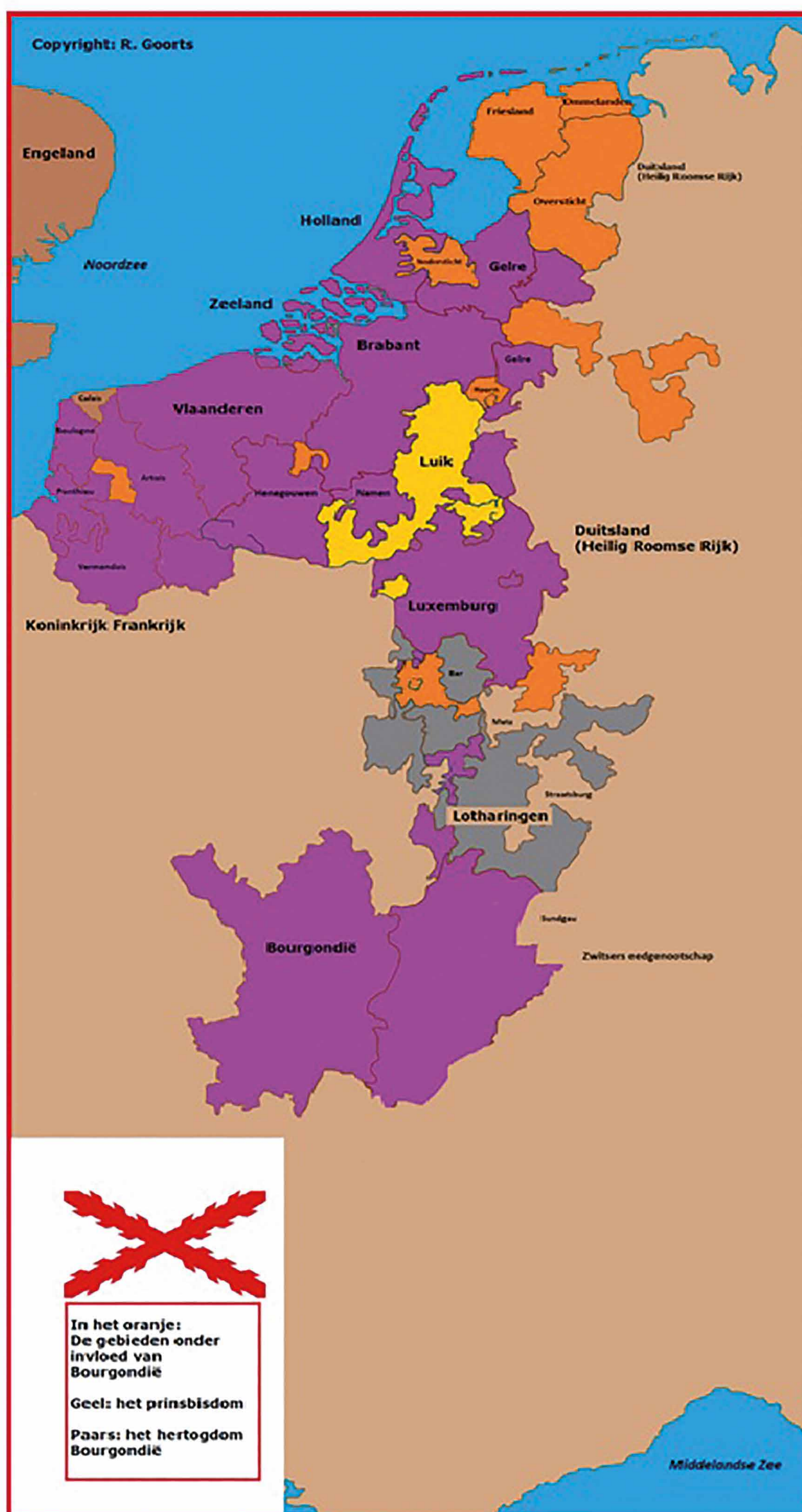

Afbeelding: De stamboom van Karel de Stoute ontworpen door R. Goorts.

Afbeelding: Karel's vader, Filips de Goede, getekend door A. Goorts

De slag bij Brustem | 28 oktober 1467

Afbeelding: het hertogdom Bourgondië. Ontworpen door R. Goorts .

De hoofdrolspelers

Afbeelding: Prins-bisschop Lodewijk van Bourbon getekend door A. Goorts.

Lodewijk van Bourbon (1456-1482)

Omdat de Bourgondische hertog Filips de vrije doortocht van zijn troepen in het Land van Luik nodig had om zijn geografisch verdeelde rijk te verbinden, liet hij zijn 17-jarige neef **Lodewijk van Bourbon** (1456-1482), als prins-bisschop verkiezen op 30 maart 1456. Deze jongeman had gestudeerd aan de Universiteit van Leuven en ter zijner ere werden er feesten gehouden om zijn inhuldiging te vieren. Dit vond plaats ondanks het feit dat er hongersnood heerste te Luik. Jammerlijk genoeg was deze prins politiek onervaren, wispelturig, praalziek en lichtzinnig. Zijn enige pogingen tot regeren beperkten zich dan ook tot het opeisen van steeds meer taksen.

Meer dan 12 jaar lang lag deze onpopulaire kerkvorst in conflict met de lokale adel, de steden en zelfs met zijn eigen regering. Steeds weer zocht de niet-gewijde Lodewijk hulp bij de Bourgondiërs tegen zijn opstandige Luikenaars, die zich vaak tevergeefs richtten tot de Franse koning. Meermaals moest de prins vanuit zijn hoofdstad vluchten naar Hoei of naar het Bourgondische hof in Brussel. Het was gedurende zijn nefaste bewind dat de veldslag bij Brustem plaatsvond. Lodewijk Bourbon werd uiteindelijk vermoord in 1482.

Afbeelding: de moord op Lodewijk van Bourbon inspireerde zowel de befaamde auteur Walter Scott in 1823 voor zijn boek *Quentin Durward* en de beroemde schilder Delacroix voor zijn schilderij van de moord op de prinsbischop, geschilderd in 1829.

“My lord, the farther tidings are heavy for me to tell, and will be afflicting to you to hear.—No aid of mine, or of living chivalry, could have availed the excellent Prelate. William de la Marek, united with the insurgent Liegeois, has taken his Castle of Schonwaldt, and murdered him in his own hall.”

“*Murdered him!*” repeated the Duke, in a deep and low tone, but which nevertheless was heard from the one end of the hall in which they were assembled to the other; “thou hast been imposed upon, Crèveœur, by some wild report—it is impossible!”

“Alas! my lord!” said the Count, “I have it from an eye-witness, an archer of the King of France’s Scottish Guard, who was in the hall when the **murder** was committed by William de la Marek’s order.”

“And who was doubtless aiding and abetting in the horrible sacrilege,” said the Duke, starting up and stamping with his foot with such fury, that he dashed in pieces the footstool which was placed before him. “Bar the doors of this hall, gentlemen—secure the windows—let no stranger stir from his seat, upon pain of instant death!—Gentlemen of my chamber, draw your swords.” And turning upon Louis, he advanced his own hand, slowly and deliberately to the hilt of his weapon, while the King, without either shewing fear or assuming a defensive posture, only said,

“These news, fair cousin, have staggered your reason.”

De hoofdrolspelers

Afbeelding: Lodewijk XI, getekend door A. Goorts.

Lodewijk XI Valois (1423-1483)

Deze machtsgeile Franse koning **Lodewijk XI** staat in de geschiedenisboeken bekend als '**de Spin**' omdat hij door diplomatieke intriges overal in de Europese politiek zijn invloed liet gelden. In zijn jeugd vluchtte hij naar het Bourgondische hof na een mislukte opstand tegen zijn eigen vader **Karel VII**. Daarnaast zou hij de hand hebben gehad in de dood van zijn vaders minnares. Vermoedelijk liet de bijgelovige Lodewijk in Maastricht de koningskapel bouwen ter ere van zijn overleden vader.

Lodewijk XI was gierig, onverzorgd en men beschouwde hem als een slechte koning, niettegenstaande dat hij de Franse nijverheid stimuleerde. Hij steunde niet zozeer op de Franse adel maar voornamelijk op politieambtenaren en ander volk van 'laag allooi'.

Hij wordt nu beschouwd als de grondlegger van een meer centrale Franse staat want hij voegde heel wat gebieden zoals Bourgondië, Franche comté, Artois en Anjou aan zijn kroondomein toe.

Zijn haat voor Bourgondië stamde uit de tijd dat **Karel de Stoute** samen met andere leden uit de hogere adel in opstand kwam tegen zijn centralistisch bewind. Tijdens de **slag bij Montlhéry** in 1465 versloeg Lodewijk deze rebelse adellijke '*Ligue du bien public*'.

Gedurende zijn bewind kocht hij zowel de Engelsen, de Luikenaren als de Zwitsers om om zich te ontdoen van zijn lastige Bourgondische neef Karel. Ook moedigde hij overlopers aan waarvan de bekendste de Bourgondische hofschrijver **Philippe de Comynes** was.

De hoofdrolspelers

De toegangspoorten tot de stad Sint-Truiden

Lodewijk XI tracht de hertog te overtuigen om de Luikenaren in de steek te laten.

Afbeelding: Lodewijk XI tracht Karel de Stoute te overtuigen.

Heer Raes de la Rivière (circa 1418-1477)

Van de aanvoerder van de Luikse troepen te Brustem zijn geen afbeeldingen bekend.

Raes was de zoon van **Charles de la Rivière et d'Arschot**, heer van Heers en Linter, Hermalle, Wimmertingen, Jesseren, Horpmaal en Wellen. Daarnaast had hij ook bezittingen in Andenne en een molen in Oreye. Zijn tweede echtgenote was **Pentecôte de Grevenbroeck d'Arckel**.

Reeds op jonge leeftijd vertoonde Raes zijn rebelse verspilzuchtige aard. Zijn gedrag leverde hem een verbanning op uit het huishouden van zijn vader. Als reactie belegerde hij met enkele getrouwen zijn vaders kasteel te Heers. Door de bemiddeling van de Luikse prinsbisschop kon dit familiale conflict echter snel opgelost worden.

In 1461, vijf jaar nadat **Lodewijk van Bourbon** tot prinsbisschop was verkozen, braken er opstanden uit in de Goede Steden tegen de corrupte bureaucratie. Raes van Heers bleek één van de leiders van deze georganiseerde opstand te zijn. Via de gildes wist Raes zijn politieke invloed in het Luikse snel uit te breiden. Uiteindelijk werd hij op 25 juli 1463 verkozen tot burgemeester van de stad Luik. Raes onderhield goede contacten met de afgezanten van Franse koning **Lodewijk XI** en tekende vaak protest aan tegen de eisen van de prinsbisschop.

De sluwe Raes schrok er niet voor terug om de steden de les te lezen en indien nodig zijn matige tegenstanders, die een compromis met de prins wensten, uit te schakelen.

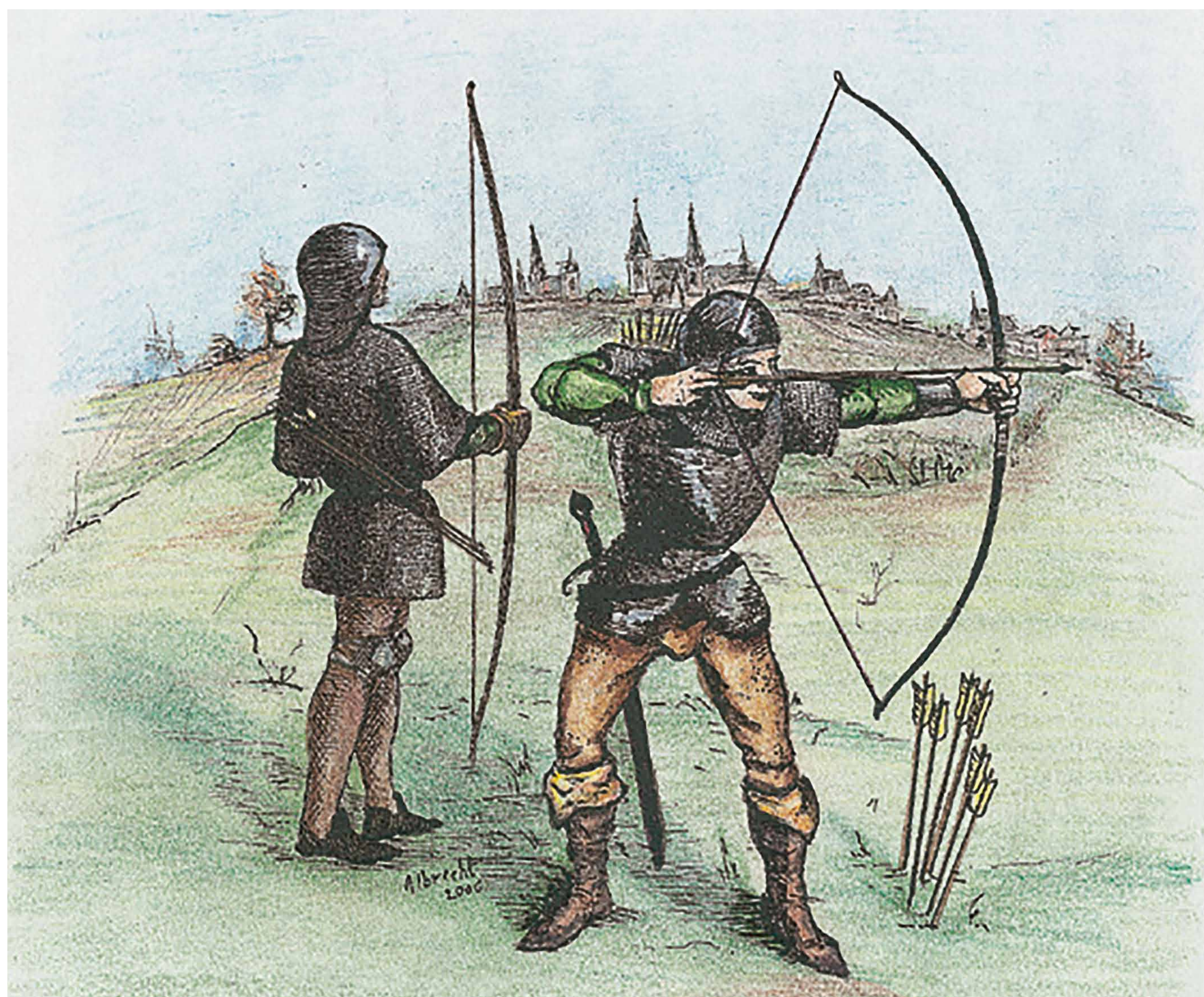
Heer Raes de la Rivière

Zo stak Raes, vergezeld door 600 getrouwen, de huizen van sympathisanten van de prins in de stad Hoei in brand. In 1464 liet hij het kasteel van zijn fervente tegenstander **de Surlet**, die zelf driemaal verkozen was als burgemeester van Luik, in de as leggen. Hoewel Raes van Heers lange tijd steun kreeg van de zogenaamde 'Vrais-Liégeois' en de bende van de 'gezellen van de groene tent' (niet te verwarren met de gelijktijdig opererende Gentse gezellen van de groene tent), keerde hij zich later tegen hen omwille van hun baldadige gedrag, dat zich voornamelijk uitte in plunderingen.

In 1465 ondersteunde hij de Luikse aanval op Limbourg (niet te verwarren met het huidige Belgische Limburg) waar zelfs zijn vrouw mee in het strijdgewoel dook. Uit angst voor Bourgondische represailles liet Raes zijn burcht in Montenaken versterken, maar uiteindelijk werd zijn Luikse leger tijdens de veldslag van 20 oktober toch verslagen door Karel de Stoute.

Tijdens de veldslag te Brustem zou hijzelf laffer blijken te zijn dan zijn eigen vrouw die wou verder strijden.

Na de veldslag verwoesten de Bourgondiërs zijn kasteel waardoor Raes gedwongen was om uiteindelijk naar Parijs te vluchten. Na de dood van **Karel de Stoute** keerde de Luikse rebellenleider op 15 mei 1477 uit zijn verbanning terug naar het land van Luik om daar te sterven op 25 oktober.

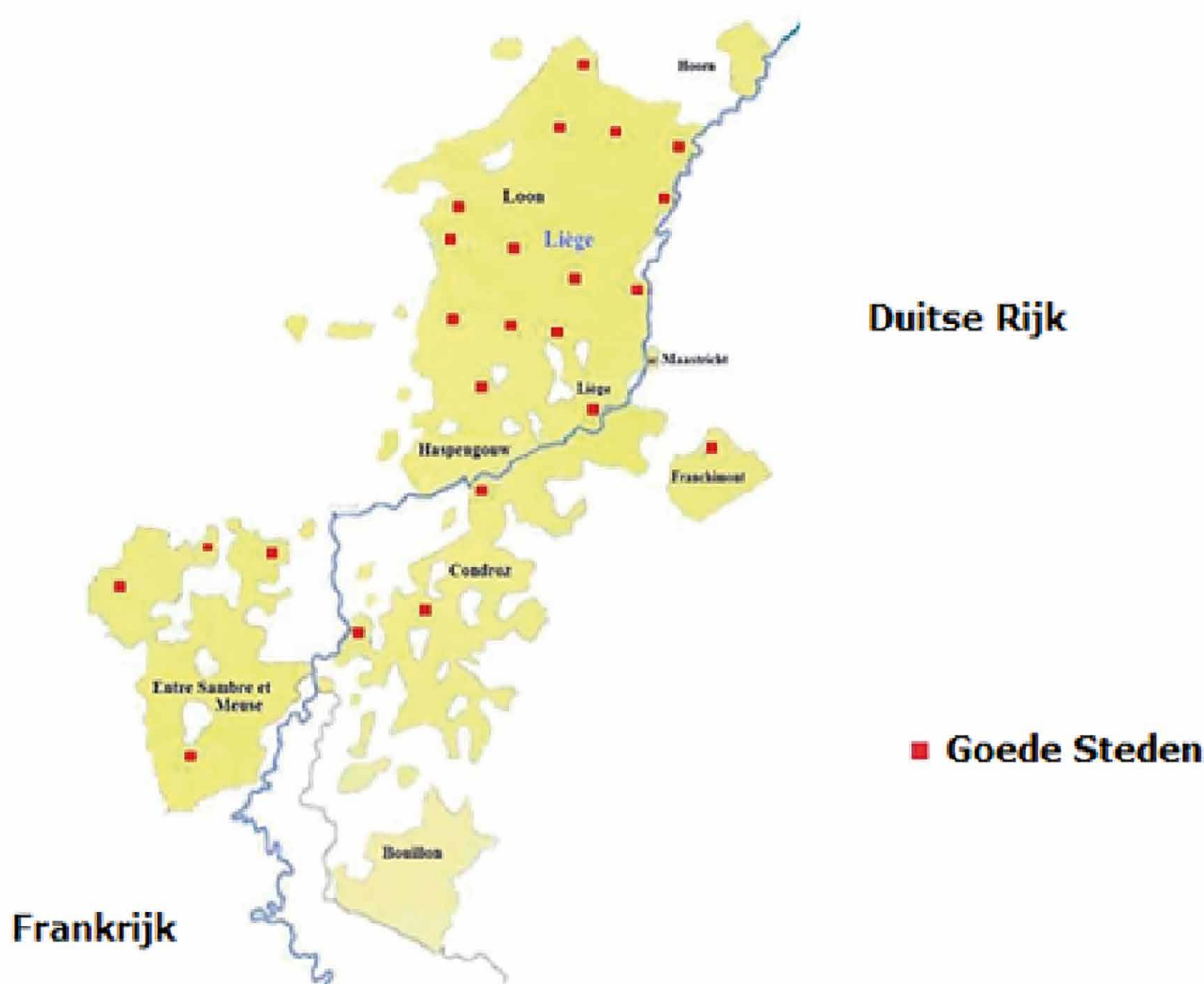
Afbeelding: boogschutters, een ervaren boogschutter kon maar liefst zes à zeven pijlen per minuut afvuren. Getekend door A. Goorts.

Het Prinsbisdom Luik

Sinds 1366 vormde het graafschap Loon (ongeveer het grondgebied van het huidige Belgisch Limburg) een onderdeel van het prinsbisdom Luik. In dit verdeelde gebied vormde de groeiende macht van de steden en de standen een ernstige bedreiging voor de prins-bisschoppen. De gunstige geografische ligging en de rijkdom van het prinsbisdom Luik vormden reeds lang een doorn in het oog van de Brabantse hertogen, de Duitse keizers en de Franse koningen. Ook de aspiraties van de Bourgondische hertogen zouden zich later op het Luiks grondgebied richten.

Politiek kende het onafhankelijke land van Luik een uniek regime: het vormde één van de meest geslaagde realisaties van het Rijkskerksysteem. Het kapittel van de Sint-Lambertuskathedraal koos de bisschop die dan de pauselijke en keizerlijke investituur ontving. Toch slaagden de omringende vorsten er steeds weer in hun bastaarden, zonen en verwanten als prins-bisschop te laten verkiezen. Bovendien cumuleerden zij vaak deze waardigheid met grotere lenen zoals het naburige keurvorstendom Keulen. Voortdurend moesten de 23 Luikse en Loonse 'Goede Steden' of 'Bonnes Villes' hun privileges tegen de willekeur van deze prins-bisschoppen verdedigen.

Het prinsbisdom, omringd door Duits en Frans grondgebied, zou de slag bij Brustem overleven en blijven voortbestaan. Het land van Luik had bijna geen politieke linkers met de rest van het huidige België. Dit feit verklaart zowel het latere onafhankelijke 'Limburg-gevoel' alsook de Luikse trots op hun 'Cité Ardente'.

Afbeelding: het prinsbisdom, getekend door R. Goorts.

Afbeelding: de peroennen van respectievelijk Luik en Sint-Truiden. Het symbool bij uitstek om aan te tonen dat een Luikse stad over de rechten van een "goede stad" beschikte.

Voorgeschiedenis van de slag bij Brustem

Doorheen de eeuwen ontstonden er tussen de prins-bisschoppen van Luik en hun rebelse onderdanen spanningen omtrent de belastingsdruk en de lokale rechten van de drie standen (de geestelijkheid, de lokale adel en de Goede Steden). Vooral de dynastieke inmenging van de Bourgondische hertogen bleek een doorn in het oog van de fiere Luikenaren.

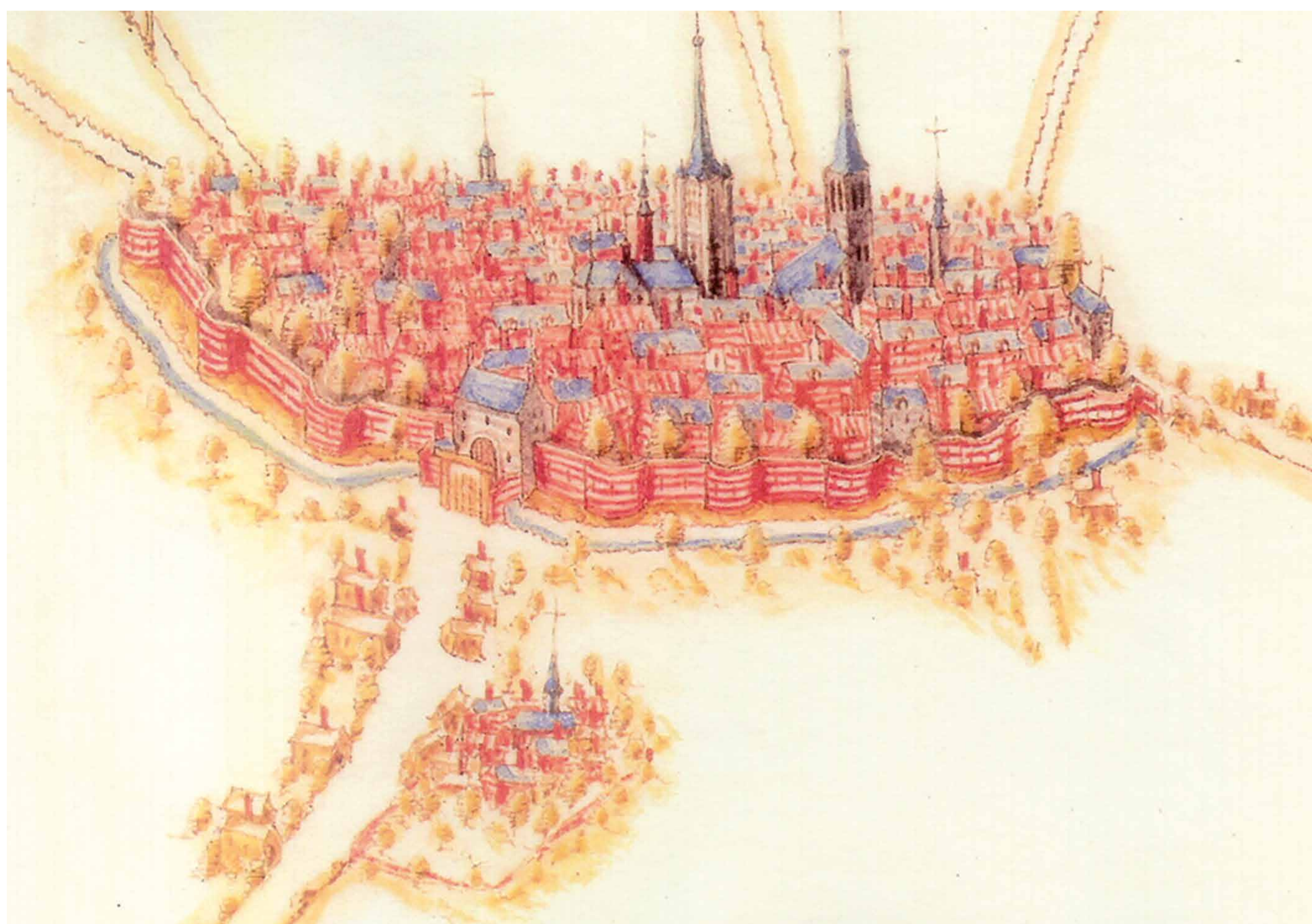
In 1404 kwamen de inwoners van de stad Luik opnieuw in opstand tegen belastingen van hun prinsbisschop **Jan van Beieren**. Deze prins vluchtte naar Maastricht en zocht zowel steun bij zijn broer Willem, graaf van Holland en Henegouwen, als bij zijn zwager, de Bourgondische hertog. Na de hieropvolgende Luikse nederlaag bij Othée in 1408 werd de gemeentelijke autonomie beperkt en de prins-bisschop kon bijna absoluut regeren.

In 1465, onder leiding van **Raes de la Rivière**, stonden tien Goede Steden op tegen de fiscale misbruiken van hun nieuwe prins-bisschop **Lodewijk van Bourbon**. Dit conflict mondde uit in een nederlaag en de plundering van Sint-Truiden. Nadat de Franse koning op 5 oktober 1465 de vrede van Conflans met zijn vijanden sloot moesten de opstandige standen zich overgeven en onderwerpen aan het verdrag van Sint-Truiden (29 oktober 1465).

Ondanks zijn terugkeer vestigde Lodewijk van Bourbon zich niet in de oproerige hoofdstad maar te Hoei. De Bourgondiërs kregen een vergoeding van 340.000 florijnen én 50 gijzelaars toegewezen. **Filips de Goede** behield de vrije doorgang van zijn troepen en ontving als verdediger van het land van Luik de erfelijke titel van 'procureur'. Deze nieuwe titel was niet gebaseerd op het Luikse maar het Romeinse verleden. Door de blijvende spanningen werden de bepalingen echter niet nageleefd.

Voorgeschiedenis van de slag bij Brustem.

In augustus 1466 belegerde **Karel de Stoute** het opstandige Dinant en het aansnellende Luikse leger moest vluchten voor zijn troepen. Na deze nieuwe nederlaag sloten de staten van Luik op 13 september vrede met de hertog. Door dit verdrag van Oleye ontving hij de beloofde 50 gijzelaars, waarvan er 32 uit Luik en 18 uit Tongeren, Hasselt en Sint-Truiden afkomstig waren. Deze gegijzelden waren allemaal afkomstig uit de lokale hogere rangen van de steden.

Afbeelding: de stad Sint-Truiden, C. Lowis, Registrum Omnium Bonorum Monasterii Averbodensis... 1650.

De belegering van Sint-Truiden (27 oktober 1467)

Op aanstoken van de Franse koning ontstond er bij het overlijden van Filips de Goede in juni 1467 opnieuw beroering. De Luikenaren lieten nogmaals hun ongenoegen blijken en hoopten op de beloofde Franse steun.

Maar de sluwe **Lodewijk XI van Frankrijk** stelde aan de Bourgondiërs voor om zijn vervelende Luikse bondgenoot in de steek te laten. Bij de inname van Hoei door de Luikse militie (17 september 1467) vluchtte de prins-bisschop **Lodewijk van Bourbon** naar het Bourgondische hof te Brussel. Als 'procureur' van het land van Luik was de nieuwe jonge hertog **Karel de Stoute** vastbesloten het opstandige gebied te straffen. Na de troepenschouwing op 8 oktober 1467 te Geldenaken rukte de hertog met het 'mooiste en grootste leger aller tijden' langs Tienen op naar Sint-Truiden.

Tijdens de vespers van dinsdag 27 oktober 1467 kwam het Bourgondische leger aan in Haspengouw en sloeg een beleg voor Sint-Truiden. Vlak voor hun aankomst arriveerde er in de stad een versterking van 3000 manschappen onder leiding van ridder **Renault van Rouvroy**.

Bij de aanvang van het beleg pleitten meerdere raadgevers voor de executie van de uitgeleverde gegijzelden. Vooral **Willem de Jonge, heer van Contay**, was hier een hevige voorstander van en op aanraden van de wijze **Guy de Brimeu** werden Luikse gijzelaars vrijgelaten met de raad niet meer in opstand te komen tegen de hertog of de prinsbisschop op straffe van onthoofding.

Afbeelding: Guy de Brimeu getekend door A. Goorts.

Waarom de stad Sint Truiden?

Sint-Truiden vormde de toegangspoort van het Loons-Luikse land. De ommuringen van de rijke stad hadden de vorm van een onregelmatige veelhoek met doorgangen voor de belangrijkste toegangswegen: de weg van Tongeren sloot aan op de Brustempoort, die van Tienen en Duras op de Stapelpoort en die van Hasselt op de Nieuwpoort. Naast talrijke bastions bezat de stad nog twee andere poorten: de Sint-Gangulfuspoot en de Clockempoort.

De grachten werden gevoed door de Bronbeek en de Logebeek. Het eerste beekje had zijn bron bij de Sint-Pieterskerk in de buitenwijk Zerkingen en bereikte de gracht westelijk van het Comisgat. De Logebeek werd naar het westen afgeleid en liep langs de ommuring tot het noorden van de stad. De ommuring was 2760 meter lang en omsloot een oppervlakte van 51 hectare, ruimer dan vele andere Vlaamse steden. Een groot deel bleef onbebouwd en was bedoeld als akker- en weideland tijdens een belegering.

Deze belegering door de Bourgondische troepen was de eerste van een reeks historische bezettingen en belegeringen waaronder Sint-Truiden later zou leiden (vb: Lodewijk XIV die de Brustempoort liet opblazen, de Franse revolutiejaren, de Duitse bezettingen in WO I en II,...).

Het Bourgondische leger

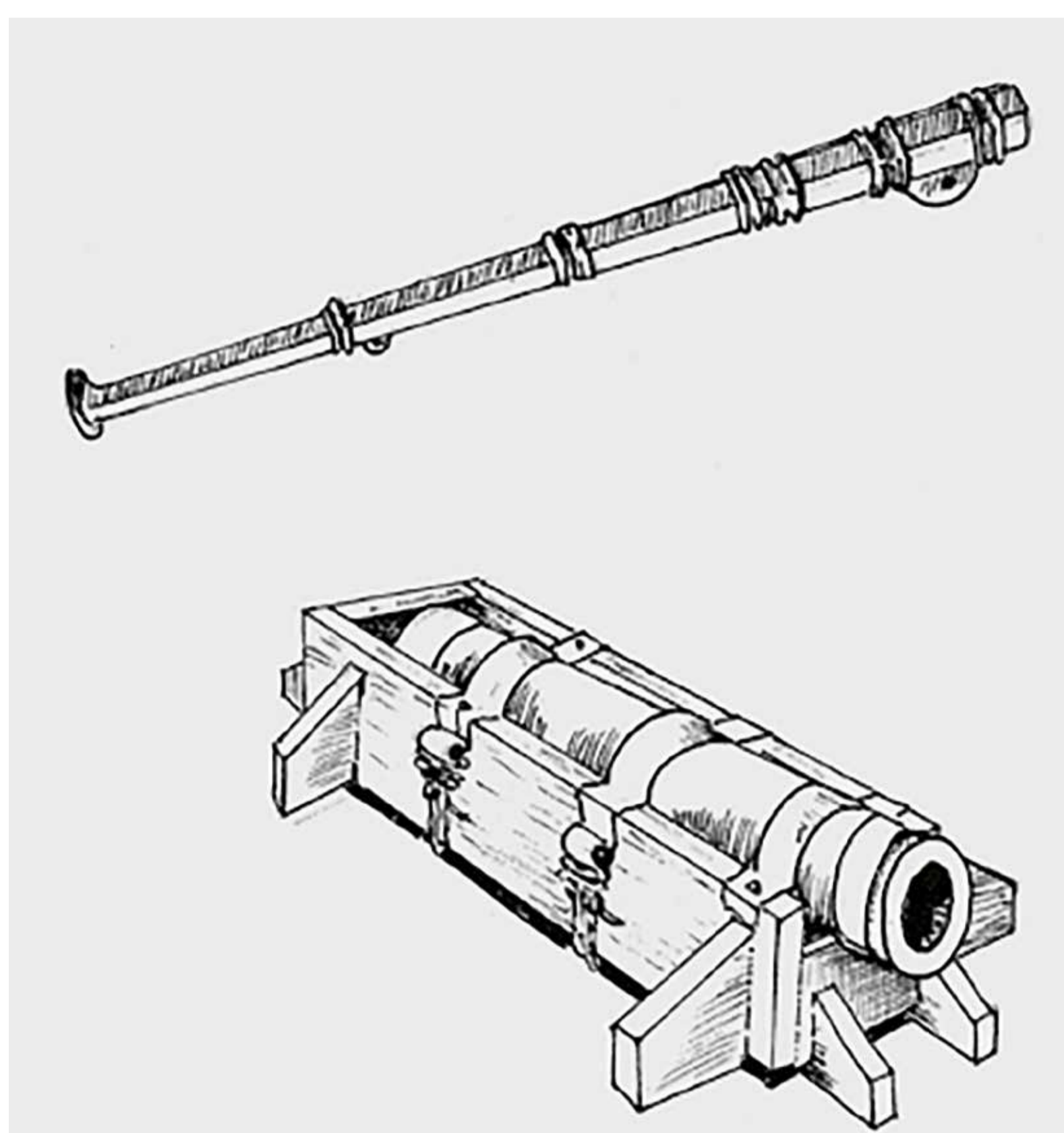
Door een tekort aan bronnen en wetenschappelijk onderzoek over de gewapende conflicten tussen 1465 en 1468, is er over de samenstelling van het Bourgondische leger in die jaren weinig bekend.

De bronnen geven als samenstelling van het leger: Bourgondiërs, Picardiërs, Henegouwers en 'Belgen'. De Haynin vertelt dat het leger naast de lijfwacht van **Karel de Stoute** 25 standaarden of banieren telde met 700 à 800 lansen en zeker 20.000 manschappen. Deze 'lans' was de kleinste eenheid in het Bourgondische leger.

Het Bourgondische leger.

Doorgaans bestond het uit ongeveer 6 man: de krijgsman, zijn schildknaap, enkele ruiters, schutters of voetvolk. Toch kon dit cijfer sterk varieëren en zelfs oplopen tot 12 man.

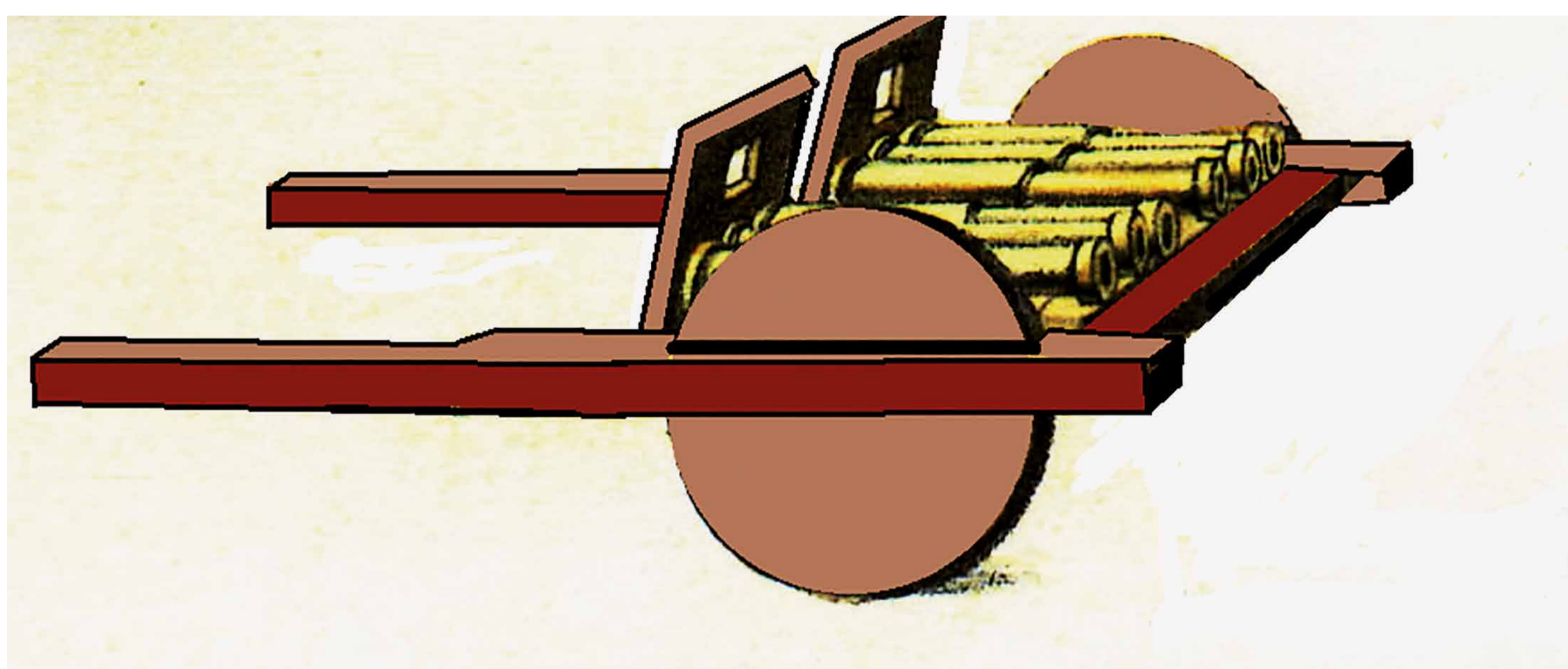
Zoals uit de eigentijdse bronnen blijkt, bestond het overgrote deel van de lansen nog uit eerder onwillige leenmannen en achterleenmannen of gretige burgers, die zich na de aankoop van een klein leen al te graag als edelen profileerden. Ook de verdreven prins-bisschop **Lodewijk van Bourbon** nam aan de besproken veldtocht deel met 16 banieren. De voorhoede stond onder leiding van **Adolf van Kleef**, heer van Ravenstein.

Afbeelding: een pothond - bombarde en een couleuvrine.
Copyright R.Goorts

Uit de overgeleverde cijfers blijkt het grote belang van de schutterij. Ook bij de veldslag van Brustem waren er veel boogschutters, bewapend met een Engelse boog. Omdat in het handgemeen de boog zijn nut verloor, droeg de schutter ook andere wapens, zoals een zwaard of een hellebaard.

Bij de oproeping van het Bourgondische leger leverden de steden en gemeenten vooral piekeniers en artilleristen. Zo zond Vlaanderen in 1471 4.000 manschappen naar de hertog. Over het aantal soldaten en de artilleriestukken tijdens de slag bij Brustem zijn weinig gegevens terug te vinden. De belegeraars brachten drie grote pothonden, waaronder deze van Ath mee. De vuurmond schoot met massieve stenen kogels, die eigenlijk weinig schade aanrichten. In een gedicht uit 1468 is er ook sprake van ribaudequins.

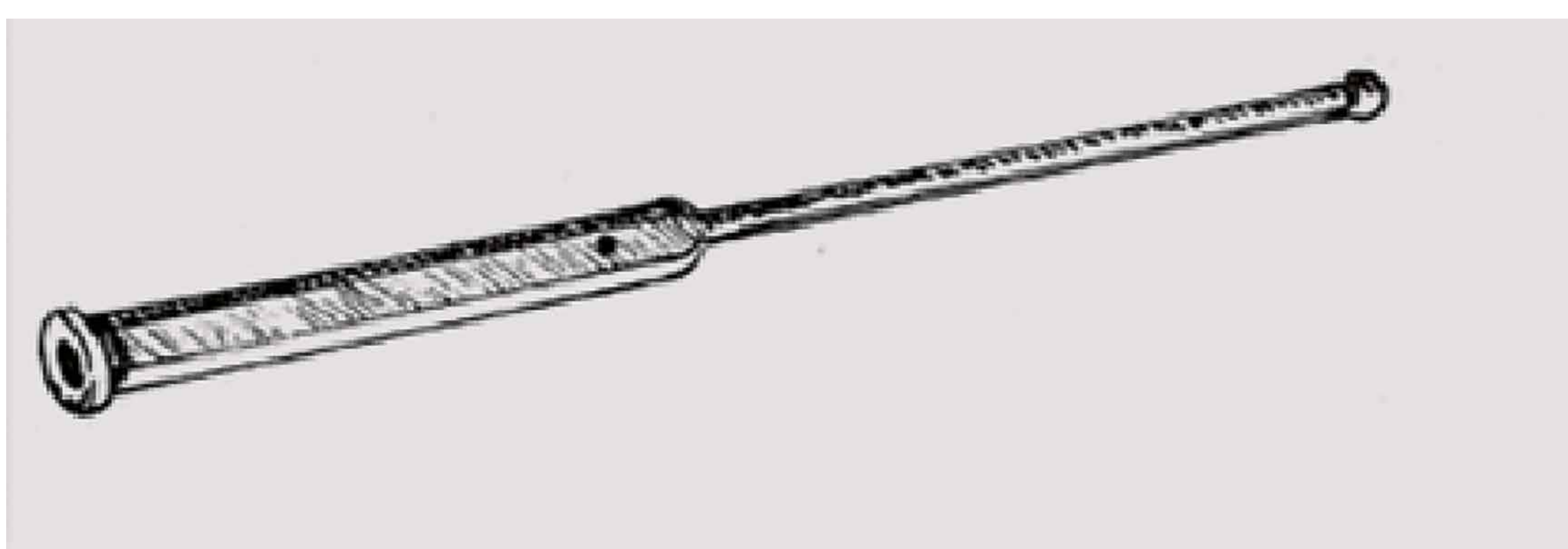

Afbeelding: een ribaudequin (copyright R.Goorts) Dit vuurwapen liet toe om op korte tijd snel een aantal schoten na elkaar af te vuren. Uiteraard was het bereik en de accuraatheid van deze vuurwapens zeer beperkt.

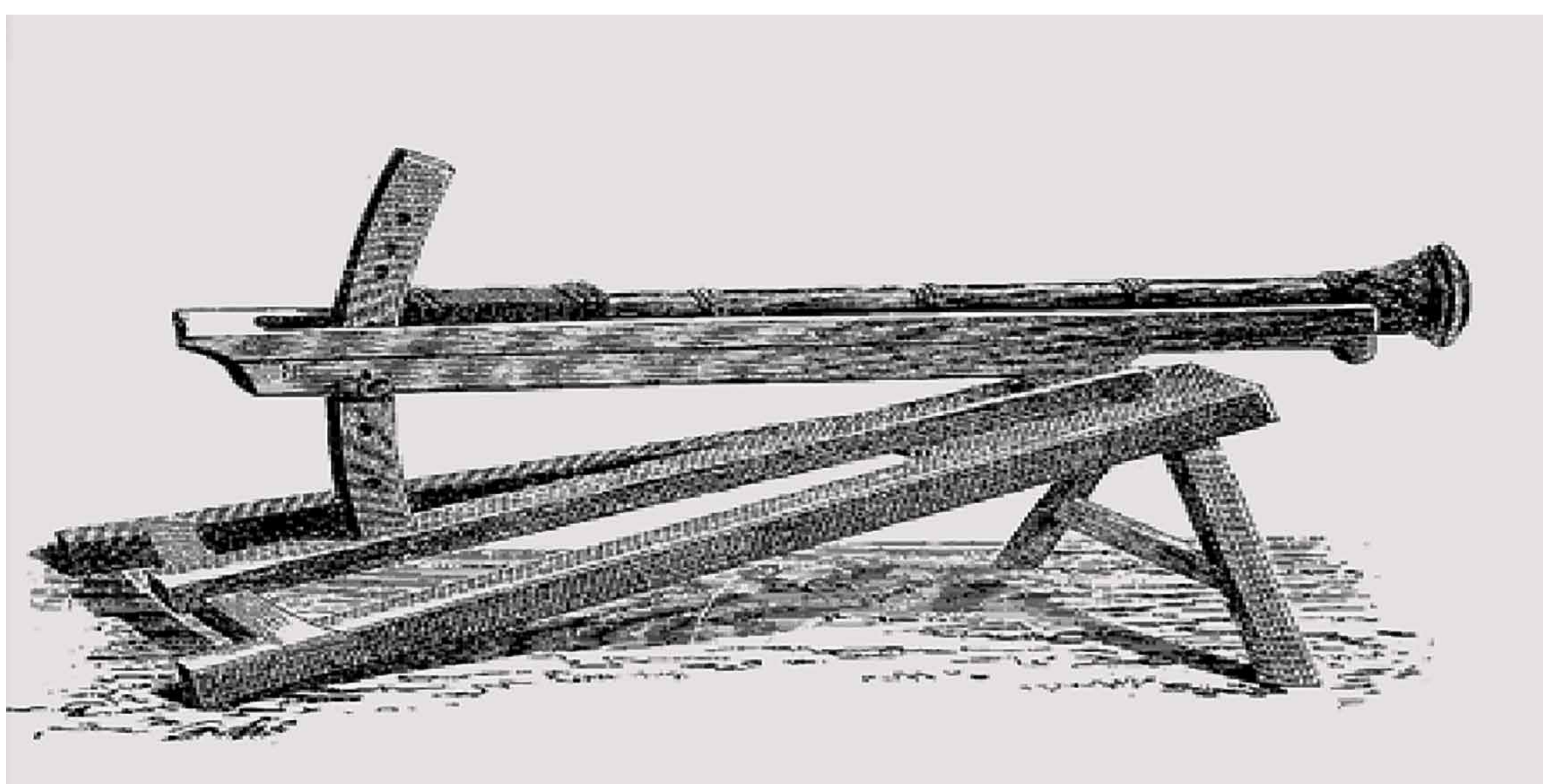
De slag bij Brustem | 28 oktober 1467

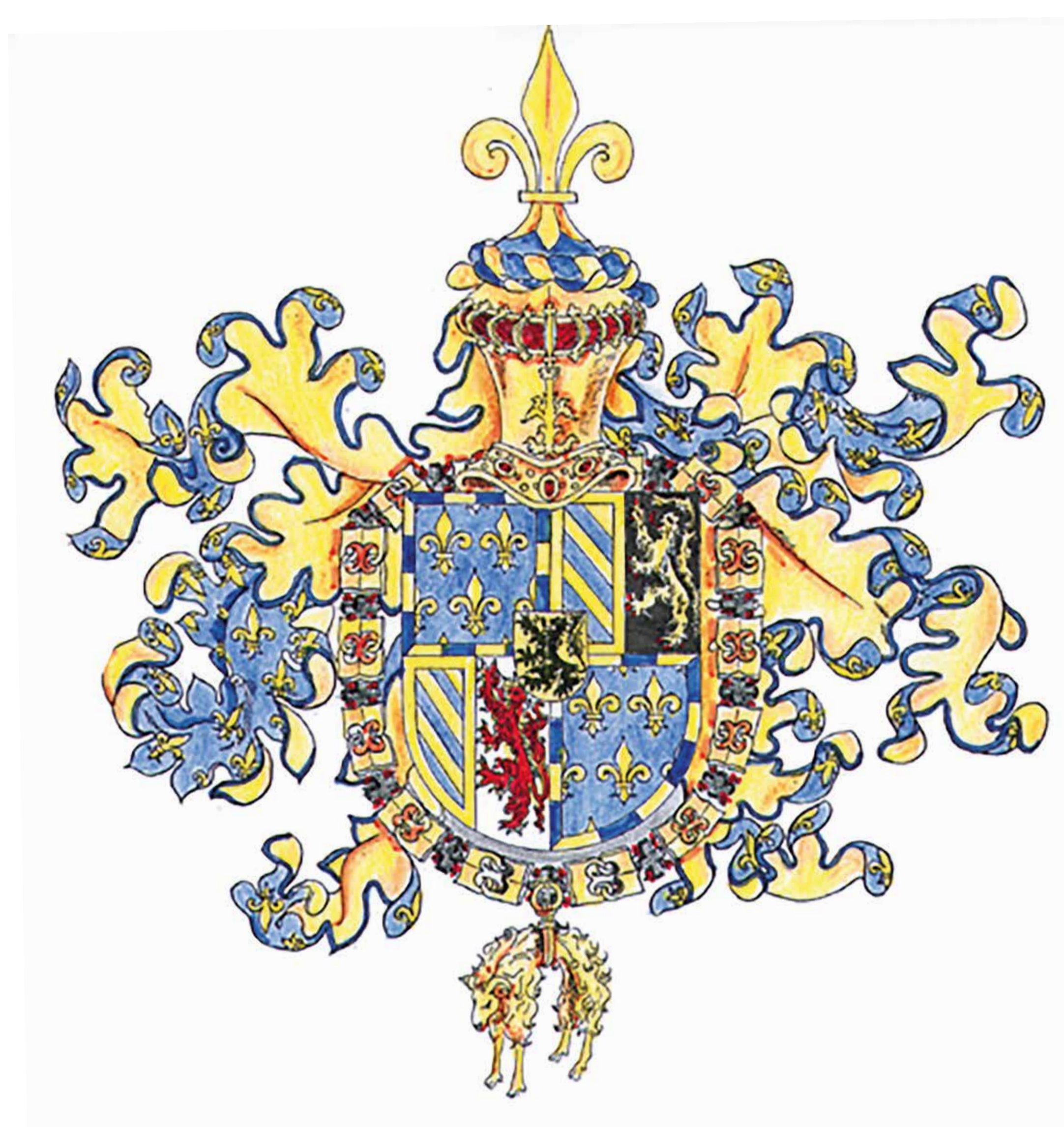
Afbeelding: een serie hellebaarden (Fauchard en Guisarme).

Afbeelding: een draagbare coulevrine zoals ze gebruikt werd in de slag van Brustem.

Afbeelding: Er bestond ook al een liggende variant van de coulevrine.

Afbeelding: het wapenschild van hertog Karel de Stoute, getekend door A. Goorts.

De veldslag van Brustem (28 oktober 1467)

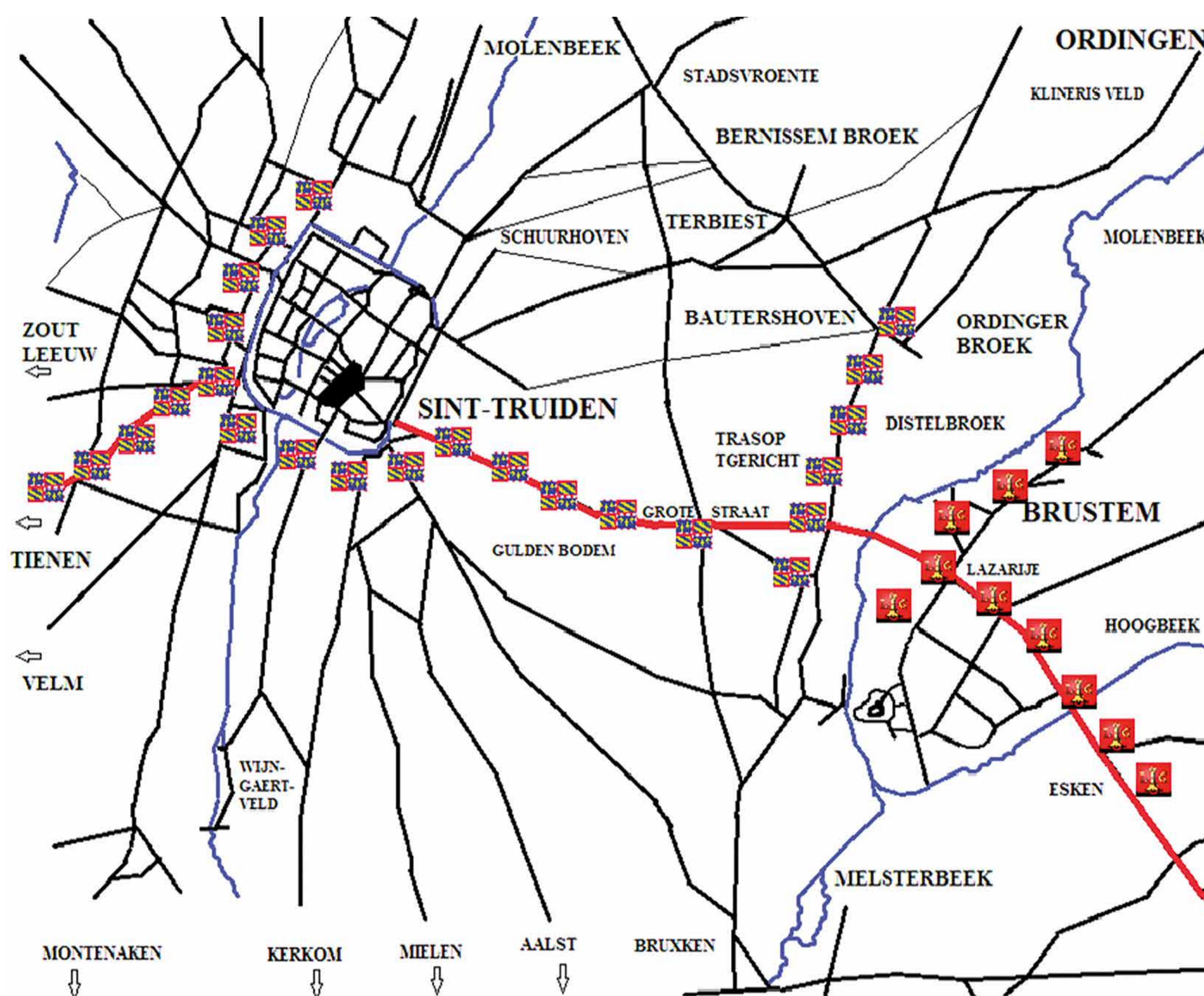
Op woensdag, de dag van Sint-Simon en Sint-Judas, tussen 3 en 4 uur in de namiddag, keerden er Bourgondische troepen terug van het foerageren in de omgeving van Sint-Truiden. Op deze zoektocht naar voedsel en drank om zichzelf en de compagnie te bevoorraden ontdekten zij Luiks-Loonse troepen, die de belegerde stad ter hulp snelden.

Dit Luikse leger dreef onwillige, bisschopsgetrouwe geestelijken en anderen voor zich uit. De politieke verdeelheid tussen bisschopsgetrouwe clerici en pro-Luikse geestelijken was verwarrend gedurende deze periode. Zo was de abt van Sint-Truiden bevoorbeeld trouw aan Lodewijk van Bourbon en Karel de Stoute, ondanks dat deze laatste dus tegelijkertijd Sint-Truiden zelf belegerde.

De schattingen over het aantal Luikse troepen loopt sterk uiteen. Sommige kroniekschrijvers schatten hen op een mankracht van 12.000 tot 30.000. Dit laatste getal is vermoedelijk overdreven als men weet dat Sint-Truiden belegerd werd, dat Dinant door de hertog in as was gelegd en dat andere plaatsen zoals Hoei en Emael ook verdedigd dienden te worden. Meerdere ooggetuigen en kronieken bevestigen trouwens de zwakte van de Loonse troepen.

Onmiddelijk na het zien van het Luikse leger, bewapenden de Bourgondiërs zich en stegen de ruiters te paard. Meerdere aanvoerders, waaronder **de heer van Roussi** en ook **Haynin**, dachten dat het om een loos alarm ging.

Zodra de Luikenars in zicht kwamen, werd de troep door de bevelhebbers gemobiliseerd en de voorhoede trad de vijand tegemoet. De afstand tussen beide legers bedroeg maximaal 2,5 km. De aanvoerders van 21 standaarden behoorden eveneens tot dit onderdeel. De vier overige standaarden vormden de achterhoede. **Karel de Stoute** stapte op een verhoogde stelling om zijn bevelen door te geven. In tegenstelling tot zijn latere deelname aan de slag bij Nancy in 1477, vocht Karel dus niet zelf mee tegen de rebelse Luikenaren.

Afbeelding: de troepenbewegingen tijdens de belegering van Sint-Truiden en de veldslag te Brustem.

De veldslag van Brustem

De **heer van Roussi** en de maarschalk van Bourgondië plaatsten de troepen in slagorde. De hertog liet 500 à 600 Engelse boogschutters achter om een uitval van de belegerde Truienaars te beletten. Dit deed hij terecht daar de stedelingen tot driemaal toe een vergeefse uitval ondernamen.

Hij verdeelde 1.200 krijgs mannen in twee vleugels en de rest van het leger werd over de vlakte tegenover Brustem verspreid. Samen met 18 andere ridders vormden **Philippe de Comynes** en **Olivier de la Marche** de lijfwacht van de hertog die zichzelf in de achterhoede met zijn keurtroepen van boogschutters en 800 krijgs mannen plaatste. De voorhoede van **Adolf van Kleef** bestond uit boogschutters, piekeniers, artilleristen en pioniers, en telde ongeveer 800 manschappen. Tegelijkertijd bevonden er zich aan het Distelbroek, troepen van de Bourgondische **heer van Ravenstein**.

De Bourgondische soldaten merkten spoedig dat de Luikenaars zich verschansten aan het versterkte Brustem. Het Luikse leger verbleef onder de wallen van het dorp met haar steile heuvel. Hun rijke konvooi van 300 à 400 bevoorradingswagens telde 6 grote kanonnen en 120 serpentines.

Naast **Raes van Heers** als voornaamste aanvoerder van de Luikenaren, voerden ook **Jean de le Boverie**, **heer van Berloz** en burgemeester van Luik, **Baré Fastré de Surllet**, **Jean de Wilde** en **Eustache de Streel** onderdelen van het leger aan. Als afgezant van de Franse **koning Lodewijk XI** woonde de **baljuw van Lyon**, de slag bij.

Vier kanunniken-schatbewaarders van de Sint-Lambertuskathedraal waren ook aanwezig. Daarnaast stuurden de 7 grote abdijen en kapittels elk één vertegenwoordiger, met uitzondering van de abdij van Sint-Jacob. Zij stuurden echter drie paarden naar de kapelaan van Raes van Heers. De vrouw van Raes, reed mee te paard en, volgens de Bourgondische overlevering, spoorde ze de troepen harder aan dan haar echtgenoot. Ondanks het feit dat hij de voordelige positie van de vijand onderkende, wenste **hertog Karel** nog die dag een gevecht uit te lokken. Hij vreesde namelijk dat Franse hulp de Luikse zijde zou versterken.

Afbeelding: detail van het praalgraf van Karel de Stoute in de Onze-Lieve-Vrouwe kerk te Brugge.

De veldslag van Brustem

De moerassige, meanderende Melsterbeek scheidde de troepen. De hele vlakte was doorsneden van diepe grachten. De Luikse aanvoerders aan de overkant trachtten hun manschappen in te tomen, omdat hun aantal nog niet op maximale sterkte was. De Luikse **Baré de Surlet** had met het grootste deel van de troepen en zijn cavalerie de weiden tussen Ordingen en Brustem als positie gekozen. Jammer genoeg begonnen de onrustige Tongeraars, onder leiding van **Jean de Wilde**, het offensief.

Afbeelding: Adolf van Kleef, getekend door A. Goorts.

Karel liet vervolgens de serpentines van de belegering en drie kanonnen van **Jaak van Luxemburg** aanrukken. Door de dichte bebossing en de talrijke hagen kon het geschut niet correct gericht worden. Ondanks dit feit slaagden zij er toch in meerdere vijanden te doden. Het spervuur werd ook aan de andere zijde geopend. De kanonnen van de Bourgondiërs vuurden tot vier keer zoveel schoten af als de Luikse serpentines die dan reeds 70 schoten gelost hadden, een respectabele hoeveelheid kogels in een eeuw waarin de kanonnen nog zwak en duur waren.

Gelijktijdig traden de Bourgondische boogschutters aan en zij rukten op tot aan de barrière van grachten, hagen en wegversperringen. Door het moerassige gebied moesten zij hun paarden onder de hoede van enkele kompanen achterlaten, waarbij elk op een zevental rijdieren lette. Met grote moeite en onzekerheid naderden zij het dorp, op de voet gevolgd door piekeniers. De krijgsmannen bleven achteraan te paard. De Luikenaars hielden echter dapper stand. De krijgsmannen en de standaard van **Boudewijn de bastaard van Bourgondië**, een zoon van **Filips de Goede**, gallopeerden te hulp, maar zij konden de versperde weg onmogelijk passeren.

De veldslag van Brustem

De Bourgondische ruitery kon echter niet chargeren door de drassige moerassen. Samen met de standaarden van **de heer van Fiennes** en de baljuw van Henegouwen werden zij door de Luikse piekeniers tot achter de hagen teruggedreven. De Luikse serpentines en haakbussen slaagden er niet in laag genoeg te mikken om het gros van de Bourgondiërs te raken die beschut lagen achter de hagen, grachten en pallissades. Toch werd de arm van **de heer van Bousut** doorboord, terwijl **Pierre de Bournonville** oppervlakkig werd geraakt in de rug. De scheenplaat van Jean de Haynin kreeg een lichte deuk. Hierop naderden drie Bourgondische serpentines het dorp. Zodra hun kruut vershoten was, verliet één van de kolveniers zijn post om de boogschutters te helpen, maar hij werd gedood. De aanval van de Bourgondiërs stokte en de Luikenaars stortten zich met vernieuwde moed in de strijd.

Afbeelding: Boudewijn van Lille, bijgenaamd de Bastaard, getekend door A. Goorts.

De veldslag van Brustem

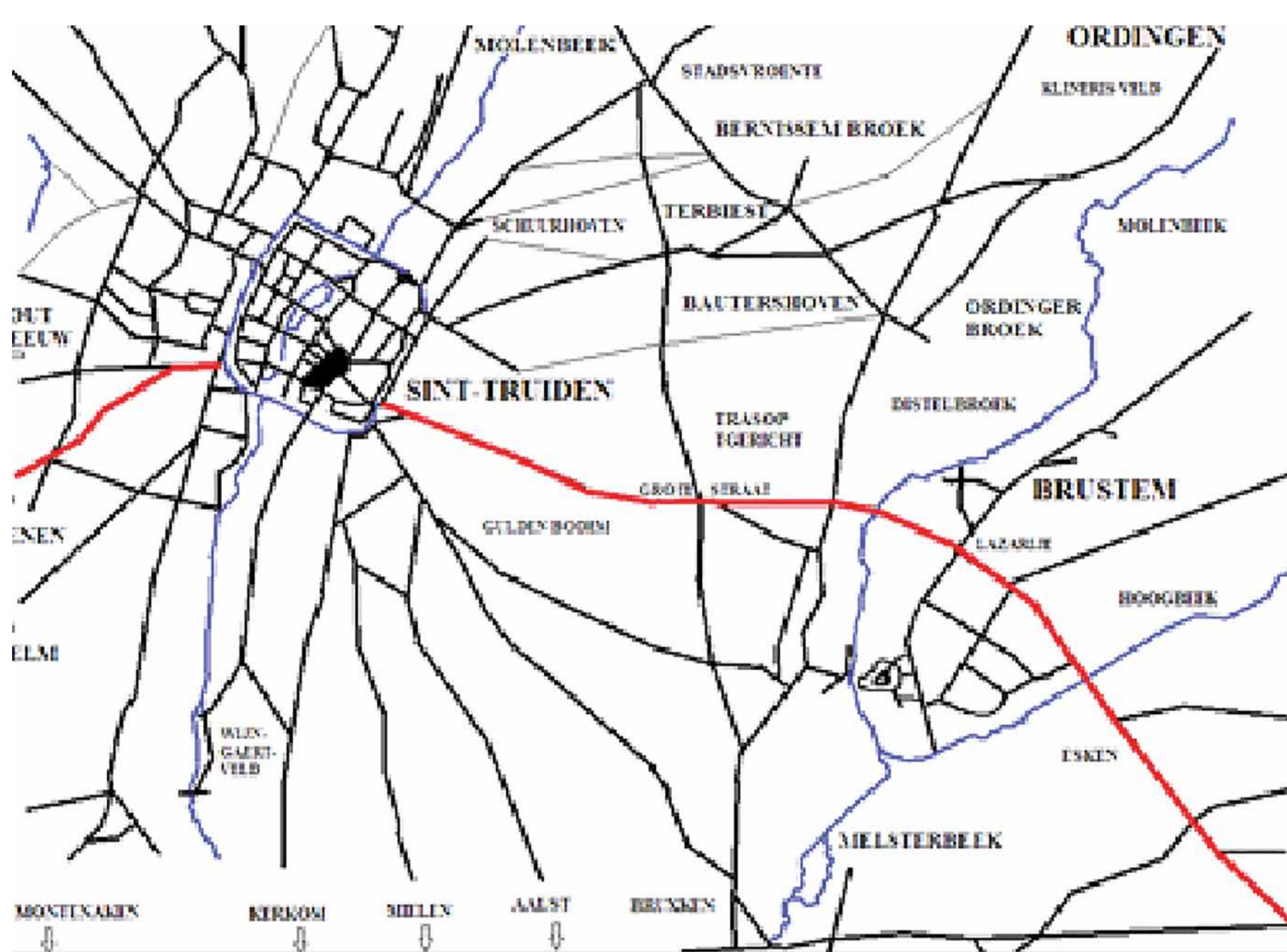
Hierop wierp **de bastaard van Bourgondië** onverwacht zijn troepen opnieuw in de strijd, versterkt door de boogschutters van **de heren van Aimerie en Miramont** en de troepen van **Philippe de Crevecoeur**. Om hen te ondersteunen zond de hertog enkele van zijn meest bekwame boogschutters.

Na deze onverwachte daad wierpen **Willem van Sasogne, Johan de Rubempré** en **de heer van Aimeries** zich vervolgens ook in het krijgsgewoel.

Alhoewel de Luikenaren reeds dachten het pleit gewonnen te hebben zorgde deze tegenaaval voor een kentering in het strijdtoneel. Deze Bourgondische daadkrachtige tegenreactie dreef de militair onervaren milities van Tongeren en Loon op de vlucht. Bij dit plotse keren van het tij verlieten zowel **Raas van Heers** als **François Royer** stiekem het strijdperk. Toch bleven er meerdere ridders en krijgsmannen hun manschappen tot de strijd aanmoedigen. Maar noch bedreigingen, noch beloftes kon de meerderheid van de vluchtende milities doen omkeren. Het merendeel van de Luikenaars was genoodzaakt te vluchten in de richting van Ordingen en het klooster van Zepperen.

Enkele troepen trachtten de belegerde stad Sint-Truiden te bereiken, maar zij werden door de Bourgondische piekeniers gedood. Omwille van de drassige ondergrond onttaarde de strijd spoedig in één lange achtervolging te voet. De 1.000 à 1.200 ruiters moesten een heel eind omrijden tot zij een voorde over de beek vonden.

Hierdoor konden talrijke militieleden die de streek kenden toch nog veilig het strijdgewoel ontvluchten. Toch volgde er een bloedige slachting. Eén dappere Luikse groep rond **Baré de Surlet**, die van zijn paard was afgestegen, hield stand met 2.000 Luikenaars en 106 vuurwapens. Allen sneuvelden gedurende dit laatste dappere verzet.

Afbeelding: een plattegrond van Brustem en Sint-Truiden gebaseerd op de bonderkaarten uit de 17de eeuw, getekend door R. Goorts.

De veldslag van Brustem

Bij valavond tussen 6 en 7 uur de werd de achtervolging gestaakt. Dit was te wijten aan de invallende duisternis, de moerassige ondergrond, de lokale kennis van de grond door de militieleden en het feit dat de commandanten Karel konden overtuigen dat zijn troepen te vermoeid waren om een massale achtervolging in te zetten. Mogelijk vreesden zij eveneens dat er ook minder te plunderen zou zijn achteraf. Het feit dat Sint-Truiden nog steeds verzet bood speelde vermoedelijk mee in deze overwegingen.

De overwinnaars maakten een enorm kabaal bij hun terugkeer en er werden niet veel gevangenen gemaakt. De ooggetuige **Haynin** zag slechts één krijgsgevangene, die voor de hertog werd geleid. Op het terrein bleven er veel Luikse doden achter. Het grootste deel werd gevormd door de ambachten van de goudsmiden en de steenkappers. De volgende dag vond de heer van Ravenstein nog 500 vluchtelingen die allen onder het mom van rebels gedrag werden afgeslacht.

Op het slagveld werden de lijken beroofd door zowel de Bourgondische adel en het voetvolk. Naar oude gewoonte haalden familieleden hun overledenen in een kalkton van het veld om ze elders te begraven. Daar de overwonnenen niet allemaal in een massagraf begraven werden, kon het aantal doden niet geteld worden.

Toch getuigt De Haynin dat de hertog een telling liet houden alvorens een groot deel van de lijken in een collectief graf te plaatsen. Het kan hier dus om een gedeeltelijke, niet-officiële telling gaan. **Hendrik de Merica** heeft het over 3.500 gesneuvelde Luikenaars. **De Commynes** geeft dan weer 6.000 doden op, terwijl een anonieme schrijver zelfs 15.000 gevallen vernoemd. **Lodewijk van den Rine**, die zelf deelnam aan de achtervolging van het Luikse leger, schat het dodenaantal de dag na de veldslag op 2.000 à 4.000. Zijn tijds- en stadsgenoot **Jan de Cuupere** schrijft op 6 november dat 3.600 Luikenaars stierven. Ondanks het feit dat deze cijfers pas dagen na de veldslag werden bevestigd, lijkt dit cijfer redelijk betrouwbaar.

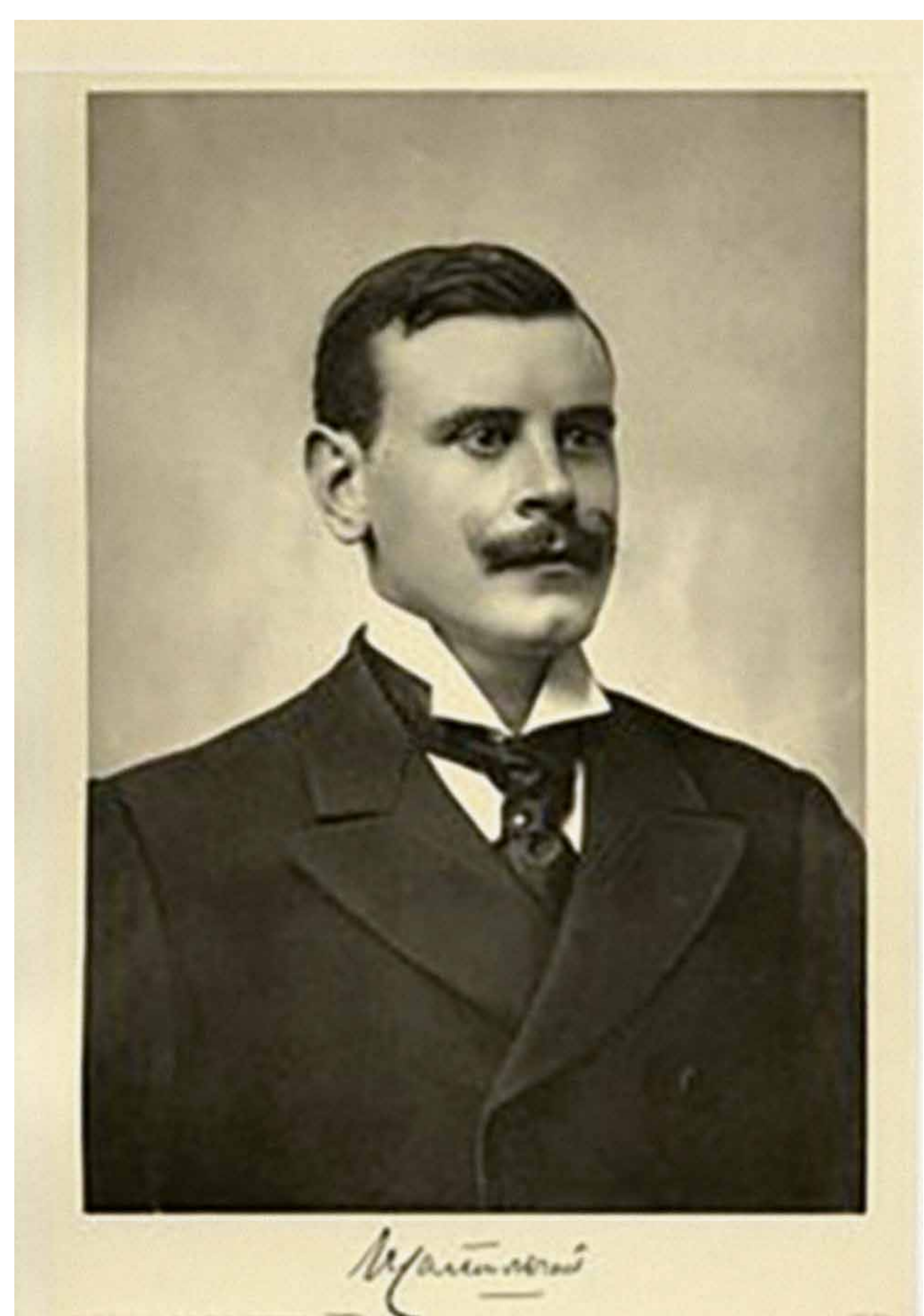
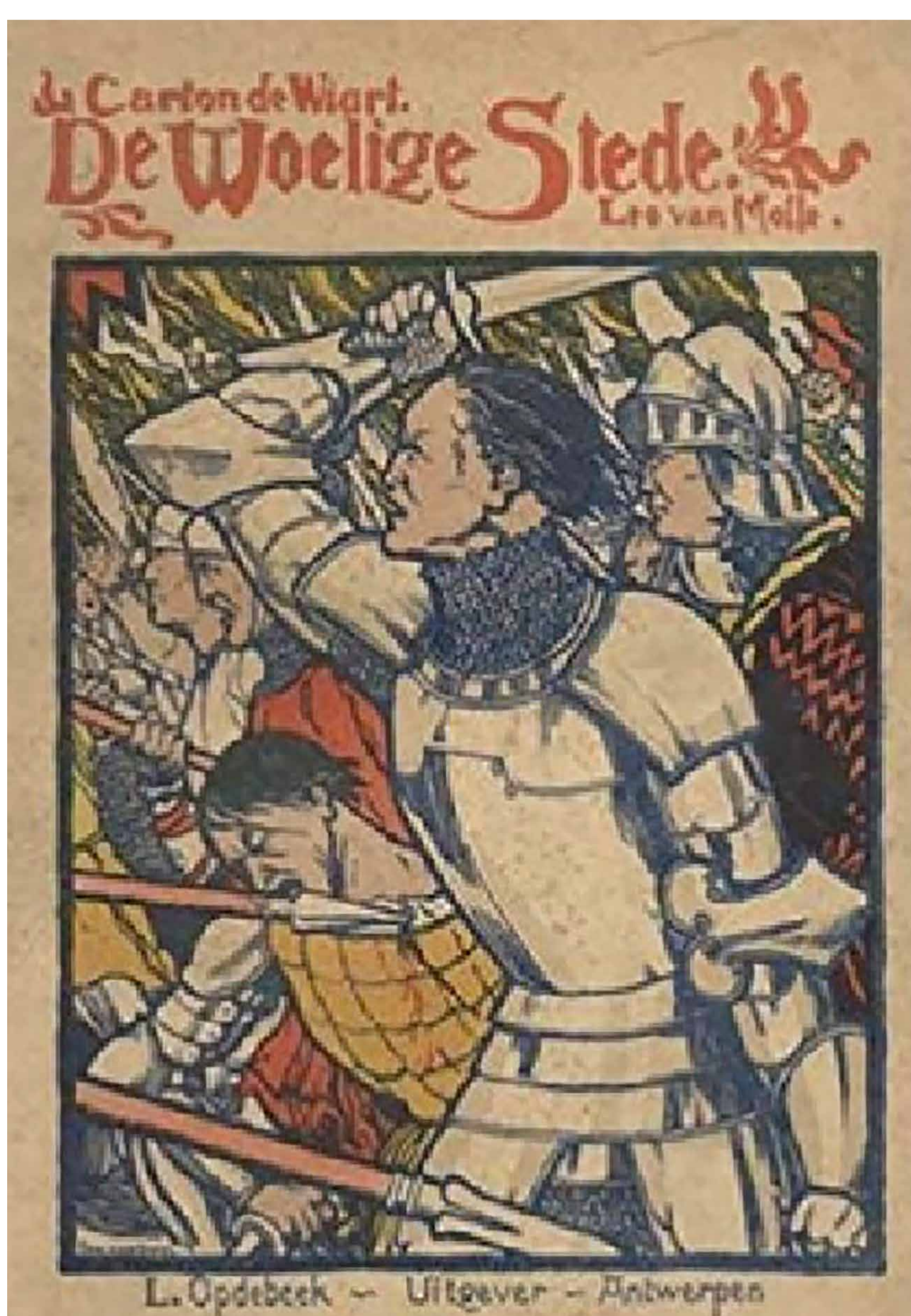
Afbeelding: de mogelijke plaats van de veldslag.

De veldslag van Brustem

Bij de Bourgondiërs bleven de verliezen eerder klein: terwijl **de Commynes** over 400 à 500 gesneuvelden spreekt, vermeldt **de Haynin** slechts één krijgsman, één kapitein van het voetvolk en 50 tot 60 voetknechten. Een andere ooggetuige geeft dan weer een schatting van 20 à 25 doden op.

Uiteraard sneuvelden er minder Bourgondische troepen aangezien zij een professioneel leger waren dat optrok tegen een burgerleger dat geen voordeel wist te vinden in de moerassige ondergrond van Brustem. Dit feit belemmerde weliswaar de inzet van de zwaarbewapende cavalerie en de artillerie maar desondanks sneuvelden er toch zeer weinig Bourgondische soldaten. Een vergelijking in deze context met de Guldensporenslag is mogelijk doch we moeten er rekening mee houden dat er 165 jaar eerder geen sprake was van kanonnen. Het gebied aan het Distelbroek was echter net zoals de Groeningekouter moerassig en de Luikse troepen waren net zoals de Vlamingen een ongetrainde troepenmacht die het moesten opnemen tegen een numeriek sterker en professioneler leger.

De vlucht van hun aanvoerder **Raes van Heers** droeg duidelijk bij aan de verwarring en het hieruit resulterende Luikse verlies van deze veldslag. In andere vergelijkbare veldslagen, zoals deze te Hastings, die vierhonderd jaar eerder plaatsvond, wonnen de vluchtende Normandiërs wel het pleit. Dit was te wijten aan het feit dat hun aanvoerder hen wel verder had blijven aanmoedigen om te blijven vechten. Vergelijkingen tussen Middeleeuwse veldslagen zijn echter altijd riskant. Zo beschikten de Normandische troepen over een uitgebreide cavalerie die het pleit in hun voordeel kon beslissen tegen de Angelsaksische infanterie die het nog nooit hadden opgenomen tegen ruitery.

Afbeelding: de stad Luik dankt haar bijnaam van Vurige Stede (Cité Ardente) aan de roman uit 1905 van de latere eerste minister **Henry Carton de Wiart** (1920-1921). Deze historische roman handelt over de Bourgondische plundering van de stad in 1468 na de fatale slag bij Brustem.

Epiloog: na de veldslag

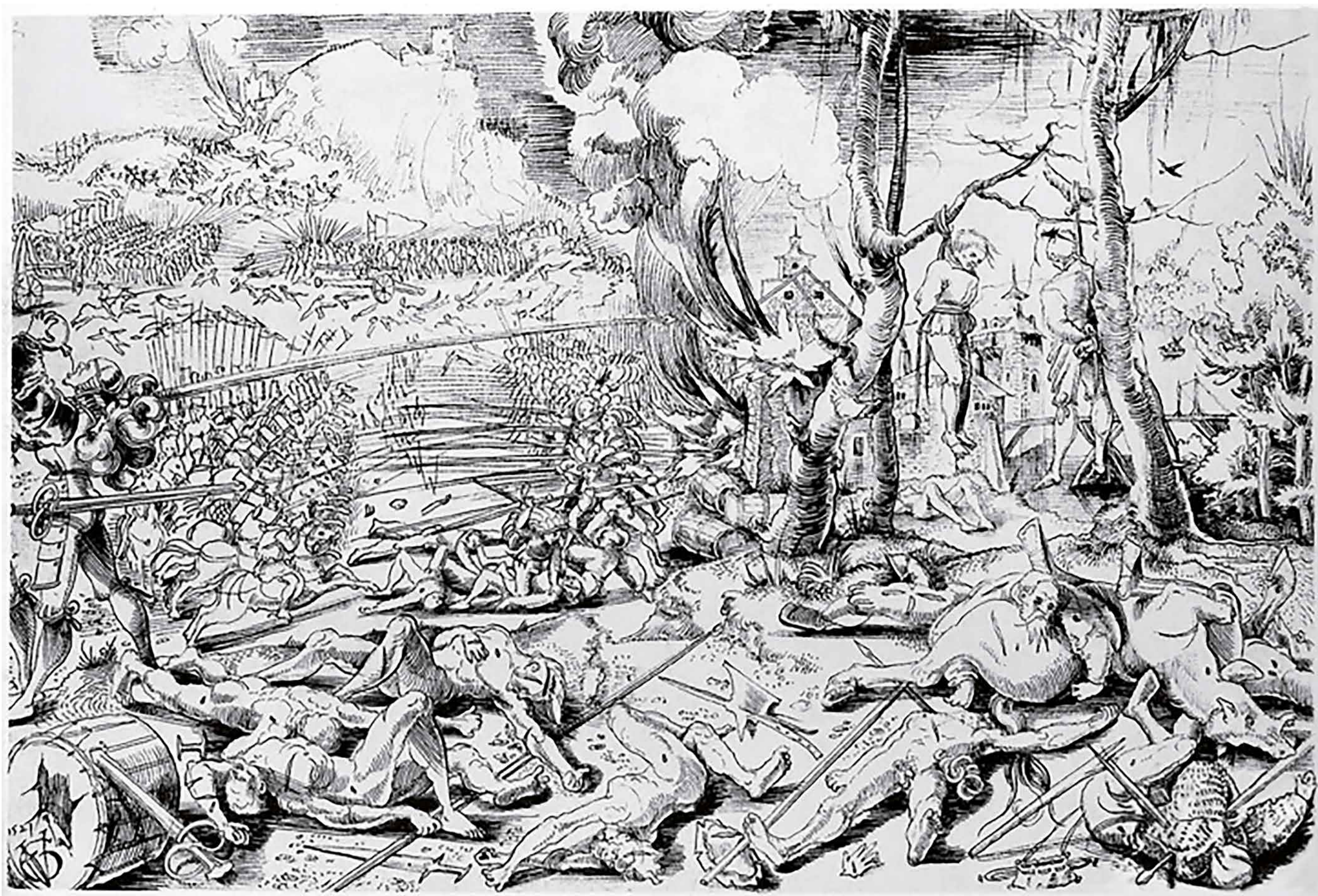
Al de Luikse bevoorradingswagens vielen in Bourgondische handen. De 19 schutters van de compagnie van Haynin ledigden op twee dagen een in beslaggenomen vat wijn. Daarnaast vonden zij ook een ton vol brood, gezouten vlees en kaas, waarvan zij maar liefst 14 dagen aten.

Meerdere banieren werden veroverd: die van de stad Luik, die van de gilde der goudsmiden, van de vishandelaars en van de wevers. Rond 22 uur keerde **Willem van Berloz**, vergezeld van zeven ridders, met de verscheurde banier van Sint-Lambertus terug naar Luik.

De dag na de veldslag wenste **Karel de Stoute** de Luikenaars te achtervolgen, maar zijn bevelhebbers hielden hem nog steeds tegen. Uiteindelijk bleven de troepen onder leiding van de **graaf van Marlé** voor de muren van Sint-Truiden gelegd. Bij het ochtendgloren zetten 1.000 à 1.200 krijgs mannen de achtervolging nogmaals in. Tijdens het verdere beleg stierven aan beide zijden nog mensen, meestal door beschietingen. Er werden onderhandelaars naar **Renault van Rouveroy** gestuurd, die pas na drie dagen wenste te onderhandelen. Hij bedong gunstige voorwaarden voor zichzelf en zijn Luikse troepen en leverde de stad aan de hertog over.

De Bourgondische troepen trokken Sint-Truiden binnen en legden de inwoners een zware boete op. De voorwaarden leken sterk op die van het **Verdrag van Oleye**, maar deze keer werden 10 mannen uitgeleverd, waaronder de 6 gijzelaars van het vorige verdrag, die onmiddellijk geëxecuteerd werden.

Bovendien werd de stad geplunderd. Alhoewel de abt zich in dit conflict aan de zijde van de prins-bisschop had geschaard, werden er toch zaken uit de abdij ontvreemd. Pas na 10 jaren keerde de gestolen reliekschedel van één der 11.000 gezellinnen van de heilige Ursula naar de stad terug. Dit gold ook voor de relik van het heilig Kruis uit de Sint-Pieterskerk. Na deze overgave volgden de andere Loonse steden zonder verzet en leverden zij elk gijzelaars uit, die terstond geëxecuteerd werden.

Afbeelding: tekening van de slag bij Brustem

Epiloog: na de veldslag

Terwijl de Luikenaars zich binnen de stadswallen terugtrokken, plunderden de bisschopsgetrouwe Maastrichtenaars **Emael, Wonck** en andere omliggende dorpen. De gevluchte **Raes van Heers** verbleef in zijn molen te Oreye en keerde pas na de gunstige berichten van zijn vrouw terug. Na de vrede van Sint-Truiden werden zijn kasteel en de dorpen Heers en Wellen verwoest.

De stad Luik hield nog tot 14 november 1467 stand tegen de Bourgondische troepen. De 46 opgelegde bepalingen voor de Vurige Stede en het land van Luik waren zwaar: alle keuren en vrijheden werden vernietigd, muren en poorten van de steden moesten afgebroken worden, nergens mochten er burchten noch versterkingen in Loon of Luik opgericht worden en als symbool van deze vrijheidsberoving werd het perron van de hoofdstad meegenomen naar Brugge. **Karel** bevestigde zijn functie als procureur maar schonk de Luikse Sint-Lambertuskathedraal later toch een reliekschrijn uit schuldgevoel. Bij zijn plotse dood te Nancy werd Luik opnieuw onafhankelijk.

Uit angst voor verdere buitenlandse inmenging voerde de Luikse regering een vreemde neutraliteit in waarbij alle buitenlandse troepen door hun gebied mochten trekken. Deze politiek bleef eeuwenlang de spil van het Luikse bewind met uitzondering van de Negenjarige oorlog (1688-1697). Pas tijdens de Franse revolutionaire periode verdween het prinsbisdom definitief van het historische theater om wat later geïntegreerd te worden in het nieuwe België.

Afbeelding: Het reliekschrijn dat **Karel de Stoute** schonk aan de St-Lambertuskathedraal van Luik. De knielende hertog wordt gesteund door Sint-Joris. De verwijzing naar deze strijdende heilige benadrukt de rol van de hertog als Christelijke krijger en militair aanvoerder.

Epiloog: na de veldslag

Afbeelding: Schoolpancarte met de 600 Franchimontezen

Na de veldslag te Brustem zouden de Luikenaren nog steeds de Bourgondische macht betwisten. Het bekendste voorbeeld hiervan waren de 600 Franchimontezen die op 29 oktober 1468 een verrassingsaanval uitvoerden. Deze wanhoopsdaad zou later beroemd blijven door de oproep die koning **Albert I** deed aan de Belgen bij het uitbreken van Wereldoorlog I: "Vlamingen, gedenk de Slag der Gulden Sporen; Walen, gedenk de 600 Franchimontezen"

dr. Roeland Goorts

dr. Roeland Goorts (1984) is geboren en getogen in Sint-Truiden. Hij studeerde geschiedenis en militaire geschiedenis aan zowel de KUL(euven) als aan de Universiteit van Reading te Engeland.

Zijn MA research handelde over de troepenbewegingen in de 17de eeuw in het graafschap Loon en zijn doctoraatsonderzoek beschreef de invloed van de Negenjarige oorlog in het prinsbisdom Luik (1688-1697). Zijn BA paper handelde over de slag bij Brustem (28 oktober 1467). Hij schreef onder andere artikels voor het Land van Loon en Fort Journal en gaf verschillende lezingen waaronder enkele in de commanderij van Alden Biesen en de Freie Universität Berlin. Hij geeft les in het Verenigd Koninkrijk.

Atbeelding: Karel de Stoute getekend door A. Goorts.